

PHEGEA

driemaandelijks tijdschrift van de
VERENIGING VOOR ENTOMOLOGIE
van de
Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde van Antwerpen

Redactieadres : W. De Prins, Diksmuidelaan 176, 2600 Berchem. Tel. : 031-22.02.35

Jaargang 2

April 1974

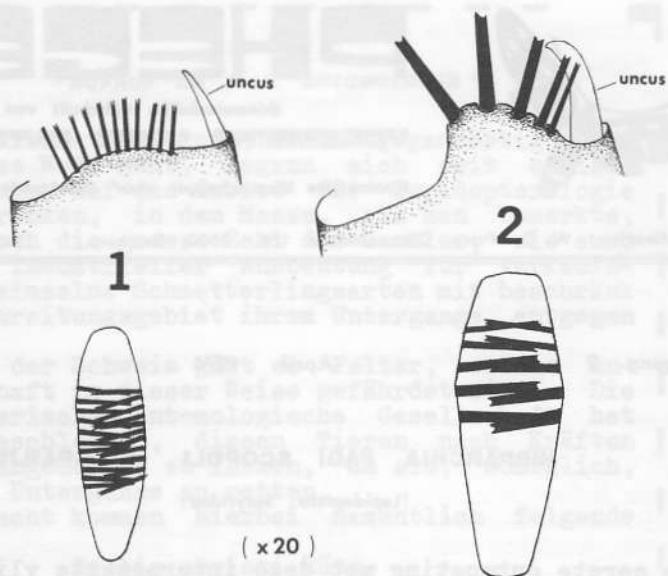
Nummer 2

HIPPARCHIA FAGI SCOPOLI IN SPANJE

(Lepidoptera, Satyridae)

Onze eerste ontmoeting met deze interessante vlinders had plaats te Ager (Katalonië), toen wij 's avonds een kampeerplaats zochten tussen een groep eiken. Aanvankelijk merkten we hun aanwezigheid niet op. In de vroege schemering vloog alleen nog Quercusia quercus L. Maar telkens als we dicht voorbij de boomstammen liepen, vlogen enkele van die donkere vlinders op. Na een norte, wilde vlucht gingen ze elders op een stam zitten. Onmiddellijk klaptten ze de vleugels dicht. De tekening van hun ondervleugels kwam volledig overeen met die van de eikeschors en daardoor was het zelfs moeilijk de vlinders te zien zitten nadat je ze had zien neerstrijken. Het volstond echter om eens tegen de boomstam te trappen om ze allemaal weer te doen opvliegen. Nu we dit truukje kenden, konden we tientallen exemplaren tellen. Enkele ervan werden gevangen om ze nadien te determineren. Zowel Hipparchia fagi Scop. als H. alcyone Den. & Schiff. bleken hier vertegenwoordigd te zijn.

Het determineren van deze twee soorten levert dikwijls moeilijkheden op. En het is soms nodig de genitaliën te onderzoeken. Meestal echter volstaat het onderzoek van het Julliënse orgaan. Dit bestaat uit een groep staafjes aan de rugkant van het laatste zichtbare segment van het abdomen. Het is slechts aanwezig bij de mannetjes van sommige satyriden. Het volstaat om de schubben die de staafjes bedekken, weg te borstelen. Bij H. fagi ziet men dan 3 tot 5 stevige doorns aan iedere kant. H. alcyone heeft er 8 tot 11 aan iedere kant. (zie figuur 1).

Figuur 1 : Het Jullien'se orgaan bij het genus *Hipparchia*.

1. *H. alcyone* : 8 tot 11 fijne staaftjes.

2. *H. fagi* : 3 tot 5 stevige doorns.

Bovenaan : rechter zijkant van het laatste segment van het abdomen. De dorsale kant ligt rechts op de tekening.

Onderaan : het abdomen van achter gezien, de dorsale kant bovenaan. De doorns liggen kruisgewijs over elkaar.

Het is echter meestal toch mogelijk om de twee soorten uit elkaar te houden door alleen te letten op de tekening. De verschillen zijn op pagina 15 schematisch samengebracht.

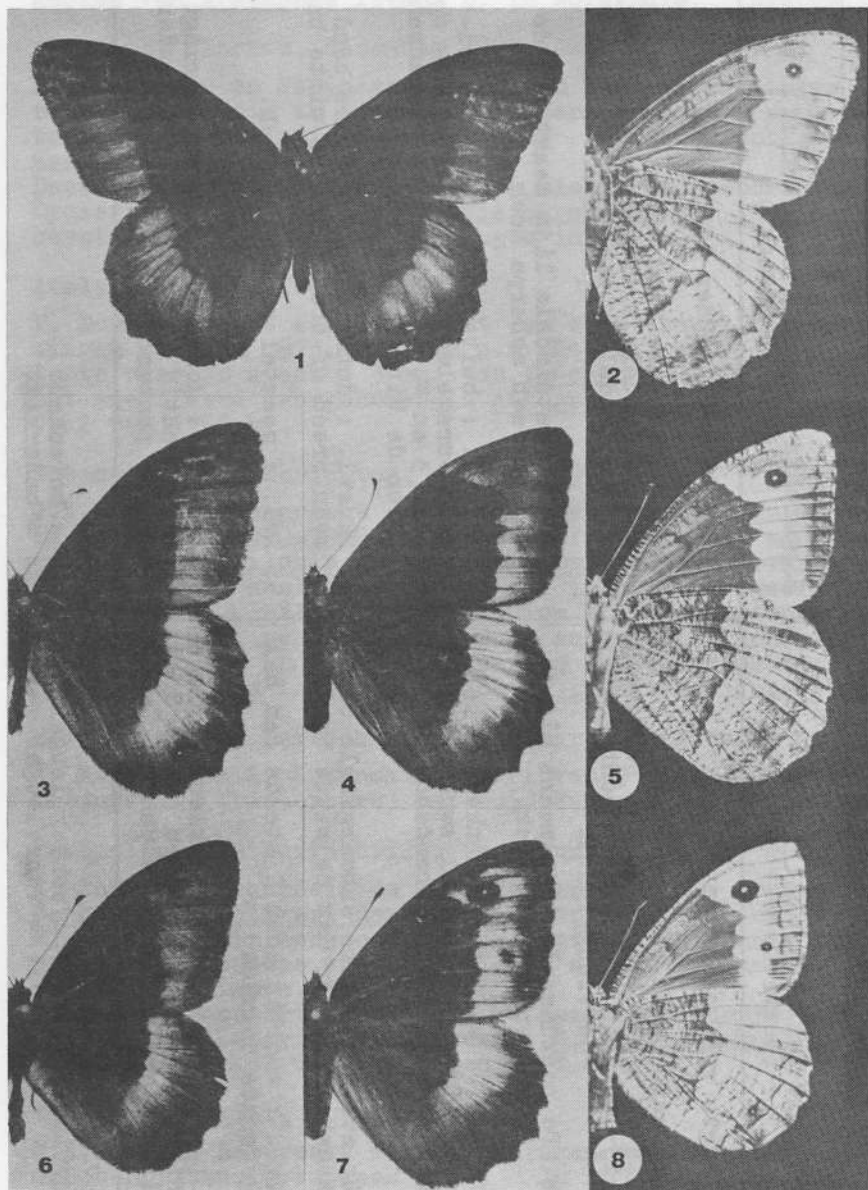
Manley schrijft in "A Field Guide to the Butterflies and Burnets of Spain" dat *H. fagi* in het Iberisch schiereiland beperkt is tot enkele vindplaatsen in Aragon en Katalonië, terwijl *H. alcyone* talrijk voorkomt in geheel de noordelijke helft van Spanje, in het zuidoosten en in de provincie Cadiz.

Wij vonden *H. fagi* enkel in het noorden van Katalonië (Ager, Sierra del Cadi). Honderd kilometer verder naar het zuiden vloog alleen nog *H. alcyone*. (Esblada, Sierra de Montseny).

<p>Hipparchia fagi Scopoli (hermione L.)</p>	<p>Hipparchia alcyone Den. & Schiff. (aelia Hfmgg.)</p>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Lengte vvl. meer dan 33 mm. 2. a. Postdiscale band op bk.vvl. : bij ♂♂ : gewolkt en donker bestoven. bij ♀♀ : wit of zwak geelachtig bij de vleugelpunt. b. De postdiscale lijn maakt bij de apex geen scherpe hoek. 3. Bk.avl. : buitenrand donker wortel- veld bijna recht ofwel zwak gebogen, wijst naar de binnenrandshoek. 4. Bk.avl. : donkere submarginale band meestal smaller dan de witte band. 5. Avl. : voorbij ader 2 steeds een hel gekernde oogvlek. 6. Ok.avl. : donkere grondkleur springt niet bochtig in de witte band. Toch dikwijls kleine spitse punten. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Lengte vvl. minder dan 33 mm. 2. a. Postdiscale band op bk.vvl. : bij ♂♂ duidelijk afstekend geelachtig. bij ♀♀ duidelijk geelachtig. b. De postdiscale lijn maakt bij de apex een scherpe hoek. 3. Bk.avl. : buitenrand donker wortel- veld onregelmatig, met instulping op ader 3 en 4, wijst naar de binnenrand boven de binnenrandshoek. 4. Bk.avl. : donkere submarginale band even breed of breder dan de witte band. 5. Avl. : meestal zonder oogvlek. 6. Ok.avl. : donkere grondkleur springt zeer bochtig in de witte band zonder spitse punten.

Afkortingen : avl. = achtervleugel
vvl. = voorvleugel

bk. = bovenkant
ok. = onderkant

Plaat 1

- N.B. : 1. Het is onvoldoende zich op één kenmerk te baseren. Het geheel der 6 kenmerken moet de doorslag geven voor één van de twee soorten.
2. Om de vleugellengte te meten maakt men best een driehoekig papiertje met een lange scherpe hoek waarop 33 mm aangeduid is. Met een lat of ander groot meetinstrument is het meten van een vleugel met een nauwkeurigheid van 1 mm onmogelijk.

Figuur 2 : Stevig papiertje met aanduiding van 33 mm voor het meten van de vleugellengte.

Manley vermeldt ook 1 ♂ van *H. fagi* uit Andalusië, dat bewaard wordt in de verzameling van het British Museum of Natural History. De heer A. Janssen heeft in zijn verzameling echter ook 1 exemplaar (♂) van deze soort uit het zuiden van Spanje. Het werd door de heer C. Caljon op 23 juli 1972 gevangen te Malaga. Toen ik dit nieuws mededeelde aan de heer Manley, antwoordde hij dat deze vangst hem zeer interesseerde. In zijn brief schreef hij verder dat hij *H. fagi* nog wel talrijk had aangetroffen in Katalonië: "Incidentally, since I wrote my book we have found this species in Catalonia where both sexes were attracted in large numbers to rotten bananas".

G. & W. De Prins

Plaats 1 :

Hipparchia fagi Scop.

1. ♂, Malaga (Andalusië, Spanje), 23-7-1972.
2. ♂, onderkant (dezelfde gegevens).
3. ♂, Ager (Katalonië, Spanje), 800 m, 4-8-1973.
4. ♀, (dezelfde gegevens).
5. ♀, onderkant (dezelfde gegevens).

Hipparchia alcyone Den. & Schiff.

6. ♂, Ager (Katalonië, Spanje), 800 m, 4-8-1973.
7. ♀, (dezelfde gegevens).
8. ♀, onderkant, Sierra de Montseny (Katalonië, Spanje), 1500 m, 6-8-1973.

(Foto's : W. De Prins)